

Fodor Béla Adalbert

Az egyetemes kiteljesedés tánc házas útja (EKTU)

MÁSODIK KÖNYVRÉS Z

EGY ERDÉLYI TÁNC HÁZ- OSZLOP- ÉPÍTÉS FOLYAMATA

»Venyige-tánc ház venyigés szemmel«

‘AZ ÚT’ - Venyigeút

...

»Venyigeszekérrel« az ismeretlen (zene-és tánc) világok felderítése és megismerése felé. Falutól faluig, tánc háztól tánc házig, ”kútfőtől kútfőig”

...

(Részlet:) Falvak, Kútfők, körülmények, módszerek, találtak...

Itt következik tehát egy kis betekintés a gyűjtő-kutató terepmunkánkba, melyet ez alkalommal az udvarhelyszéki, csíki, gyimesi és gyergyói folklórzónák egy pár helységeiben/ből, egy pár adatközlővel való (egyeseikkel több alkalommal) beszélgetés, kikérdezés, kitesztázás, zenével/ben és táncsal/ban való példázódás, bizonyítás, igazolás, elbeszélés, értelmezés, véleménynyilvánítás az otthonosan ‘szórakozva’-komolyravett kitartó munkával, türelemmel, de ugyanakkor mindig elégtételekkel töltött eredményességgel írhatunk a székelyudvarhelyi Venyige-tánc ház zene-és táncfolklorisztikai tevékenység- történetébe.

...

Mégegyszer köszönet minden adatközlőnek és a gyűjtéseken résztvett kollegáknak, tánc házasoknak, venyigéseknek...

...

Az alábbiakban megszálltatott adatközlők csak egy kis hányada azoknak, akikkel hasonló módon, hasonló vagy más gyűjtési-kutatási módszerek alkalmazásával, közösen, az adatközlők törekvő segítőkészsége, munkánk értelmének, fontosságának a belátása és a közös ügy érdekében való támogatása céljából lelkük mélyéből fakadó zenébe, táncba és szavakba öntötték, úgy mint annak idején a nagyapók, a nagyanyók vagy ahogy a szüleik is tették, de az idők változásával talán mégis - egy kicsit- másképp...

Siménfalva 1978. 08. 25; Adatközlő (A): Fazakas Dénes (FD);

Gyűjtők: Fodor Béla, Szép Gyula.

A1/a/29*, 30* [A1 szallag; a-old.;29.,30.felv.;*= aI.sáv,(**=aII.sáv ; ST=stereo felv, aI-II együtt)].

... = rövid kihagyás vagy a szöveg nem érthető, hallható; (...) = hosszabb (szándékos) kihagyás.

a29*: Kútágásra szállott a sas,

Engem babám ne csalogass, ne csalogass.

Csalogatott engem más es,

Náladnál szebb virág(szál) es, nye- hó - nye.

.....

Változtasd meg babám szívét,

Ajajajajajaja..., - tovább nem tudom.(Mondja Fazakas Dénes).

a30*:FD: Fölkeresett engem Fodor Béla öcsém, hogy énekeljek valami régi-régi székely, eredeti nótát. Gondolkoztam azon, mert már nagyon sok ideje, hogy elkerültem az én szülőfalumtól, Gagytól. S szülőfalum szeretete s a gyermekkorom emlékeinek az emlékére énekeltem el ezeket a kedves nótákat.

Én a drága jó nagyapámtól Fazakas Sándortól, az ölibe tanultam meg, s édesapámtól, (a) Gagy-i igazgató-állami tanítótól, aki az első világ háborúban hősi halált halt, s a többi emlékeket az öreg Vargyasi János bácsitól, akire ma is nagyon - nagyon szeretettel gondolok.

Ugyanakkor pedig nagyon, nagyon szeretném, ha volna valaki, aki a gagyai népzeneét nem kutatta fel és most vele foglalkoznék, a drága jó elhalt Pusi Pista bácsitól és Dandóczy Jóskától, akik szegények, nagyon gazdagok voltak ebben a folklór-kincsben és a községnek - állíthatom - fejlesztették a zenei kultúráját*.

A nevem Fazakas Dénes, nyugalmazott igazgató-tanító, Siménfalván 42 esztendő t tanítottam, most 71. évemet töltöm, még hála Istennek erőben és egészségben.

Ének : Nem ettem én ma egyebet,

Csak egy kalány aludt tejet.

..... A1/a* vége.

* Gagy az egyik és legfontosabb kutató-gyűjtő állomásunk volt. Nemcsak azért, mert szülőfalum hajdani községközpontja (Andrásfalvától 1 km-re van) és a gagyai zenészeket gyerekkorom óta ismertem és hallotam muzsikálni, hanem azért főként mert a gagyai bandák generációi a hetvenes évek végéig megőrizték a vidék hagyományos muzsikálási stílusát és az ezzel járó hagyományos népzenei repertoárt is. Annak ellenére, hogy a 70-es évek vége fele már az utolsó gagyai hagyományos zenekar már felbomlott, mégis sikerült őket 1977/78-ban még 'bandába' gyűjteni és muzsikájukat megörökíteni. (Ebben az időszakban Pávai István, Demény Piroska, Fodor Béla és Szép Gyula készítettek felvételeket). A híres Dandóczy banda későbbi utód-bandájának, a Pusi-bandának az utolsó két muzsikusa Gábor Mihályt (tárogató, bőgő, ének) a nyolcvanas éveken keresztül (1989-ig) és Csapai Géza primást a '90-es évek közepéig, haláláig tartó rendszeres folytonossággal követtük és muzsikájukat (Gábor Mihálynak verbunkos tánc is több változatban meg van örökítve, hasonlóképpen a gagyai népzenei kincsestár legnagyobb mennyiségű Kézsonóta 'betétei' is) különféle alkalmak, viszonyok, feltételek, állapotok, zenekari kombinációk, különféle gyűjtési módszerek alkalmazásával és kipróbálásával tanulmányoztuk, és hang, meg mozgókép felvételeket készítettünk, mind otthoni környezetükben mind eltávolodásban.

Énlaka. A: Vas Miklós; Bíró Oszvát

Gyűjtők: FB, Szép Gyula (SzGy), Kovács Géza (KG). (1981 május 10)

A15/b. sz.

(...)b6* Csúrdöngölő"; hegedü, kontra; filmez FB.

b7* (19 s) SzGy: A bácsit hogy hívják ?

Vas Miklós (VM).

SzGy: Hány éves ?

VM: Én ... sok féleképpen mondom, mikor elmegyek hazulról, hát s kérdőzik hány éves vagyok, hát mondom a tavaly 77 vótam. Hát akkor ...

SzGy: Itt született Énlakán ?

VM: Hát ebből számítsák ki.

FB: Hányba született ?

VM: Én 4 - be.

SzGy: Itt Énlakán született ?

VM: Itt.

SzGy: Na, még egyszer megkérném hogy, hogy mesélje el régen amikor maga gyermek volt, a tánc hogy kezdődött ? (...)

VM: Hát a mozikás fogadóknál kezdődött és minden évbe ahogy a katona legényök égször-égször bé vótak sorozva, abba az évbe a katona legényök-é vót a jóg. Teljesen egész évön köröszkül a jóg az övék vót, ha kiadásuk vót, ha nyereségük vót, az mind az övék vót abba az évbe.

SzGy:... és mivel kezdték a táncot... ?

VM: *Figurával*, evvel.

KG: Verbunkkal ?

VM: Evvel elején, *de már osztán amikor én odakerültem, már szépen maradt le, aztán már finomodtunk, kulturálódottunk*, mindőn, ugyhogy ...*most már a modern táncokat...*

SzGy: Egy kicsit tessék elmondani, hogy - hogy nézett ki az a verbunk ..., hányan táncolták ?

VM: Körbe, akik tudták mind ott körbe ...

FB: ... körbe vagy félkörbe ?

VM: Ha ötön voltak, vagy nyolc, vagy tízen, vagy akár mennyien, akkor kört tettek, és úgy ...

(...)

b9*: VM:... figuráltak s mikor, mikor (a) figurának vége volt, akkor égy leintötte, s az egész....

FB: De a figurázást egyszerre csinálták, egyszerre figuráltak vagy külön ? Vagy mindönki ahogy ... ?

VM: Nem.Szörre.

FB: ... irányították - é a figurázást ?

VM: Sönki, ezök mind tudták.

FB: Honnan tudták, hogy milyen figura következik egymás után ?

VM: Utánna jó, (...)

FB: ...Lassunak hívták vagy hogy hívták ?

VM: Egyszerűen csárdás.

FB: Lassu csárdás (?)

VM: Csárdás. *Lassu a csárdás.*

FB: ... ilyen név nem volt, hogy öreges, vagy jártatós ?

VM: Lassu csárdás és égször s mindönkor örök.

FB: Utánna mi következett ?

VM: Osztán utánna a többi csárdások, s osztán a *valcer, s polka* ...

FB: Forgatóst muzsikáltak - é ?

VM: Igön, igön. Mikor, mikor mü elvöltünk Kobátfalvára, mert 13 tagból álló fuvászenekarunk ...
Annak én is tagja voltam 30 évig ,[akkor nehéz a dallam, mert nem olyan hogy fülbemászó, mert a szólam az nehéz].

Osztán égször égy nyírott haju, mert akkor kezdődött az a nyírott ... , égy nyírot haju ...

SzGy: Rövid haju ?

VM: Igön. Égször égy oda jó, s azt mondja, hogy fújjunk égy foxot (foxt-rot), de közbe nem is tudtuk aztot, hogy mi az a fo ... Hát ... vállaltuk, jól van mondom, azt fújjuk, mert mind fúvósok, hegedü nem volt ... Na, a tárogató ..., Zsiga a kicsi.. No, elég az hozzá, hogy tanakodtunk, hogy drága nagy Isten, most melyiköt fújjuk, fo ... Hát égször futnak, hogy fogjatok neki az Istenit, elég az hozzá, hogy égször mü aszt mondtuk,hogy ... a tárogató elkezdí Elég a hozzá, hogy azt mondja hogy ez nem fo' ... volt. Mondtuk, hogy nálunk - ki kellött rázzuk magunkot valamivel, az szégyön hogy nem tudjuk,- nálunk mondom, Énlakiak vagyunk, nálunk, náluk ezt a fo ... Hangzavar !!!

(...)

SzGy: ... a lábukon mi volt, csizma volt, vagy bocskor ?

VM:Elején bakkancs, s osztán azután ugy - é ...

SzGy: Maga hány éves volt mikor bocskorba ... ?

VM: Én még iskolás vótam.

SzGy: A század elején, azt jelenti, hogy még bocskorba jártak ugy - é az emberek ?

VM: Hát igen, s még azután is, aztán vótak osztán ugy - é....

FB: A ruha milyen vót ?

SzGy: Harisnya volt , székelyharisnya volt, vagy mi volt ?

VM: A *harisnya nadrág*, amilyen vót az, ilyen *vitézkötésös*.

SzGy: Hétköznap is abba jártak ?

VM: Igön. Én még mai napig tartom a... még ma is kevésnek van.

SzGy: Székely lājbi, fekete lājbi, vagy mi volt ?

VM: *Fekete lájbi*. ...

SzGy: Voltak bunda lájbik ?

VM: *Bunda lájbi* ... csak ünnepnapokon, ünnepnapokon.

(...)

SzGy:....osztán utánna táncolták ezt a lassut ugy - é ?

VM: Azt ...

SzGy: Utánna volt a ... csárdás ?

VM: Igö' mer, ki vót írva a nóta rend.

SzGy: Igen, igen.

VM: Úgy kezdődött, hogy (...)

FB: De honnan tudták azt, hogy mikor kell koppantani ?

VM: *A nóta mondta* (!)

FB: A nóta mondta?

SzGy: Hát honnan tudta mindönki égyformán?

VM: Hát a nóta, ahogy húzták a nótát, az égyszörre kellött koppanjon.

SzGy: Ez a tánc, ezt a táncot honnan tanulták ?

VM: Hát ez(t), az előtti

FB: Valaki (meg)tanította a táncot ?

VM: Meg. Azok a régiek, a régiek mind csak sajnos ...

FB: *Táncvezető* nem volt abba a körbe, hogy irányítsa, s mondja hogy ...

VM: Elejín mikor megtanulták, akkor vót. S azután *mikor tudták akkor már nem kellött. Mert azt ahogy húzták, a nóta megmutatta. Égyszörre* ...

FB: De közbe-kiabálások, ilyen volt- é ?

VM: Hát vót, hát hogyne .

FB: Nem a csárdásba, hanem a verbunkosba kérdem, a legényesbe...

VM:... amikor a Matrica kintinba voltunk hát ...

VM: Hát osztán régebben amikor lakodalom volt, s az embör nem úgy mulatott, hát az gyöngé lakodalom volt .

SzGy: Úgy van.

VM: Na. Falu helyön, osztán városon nem tudom (?)

FB: De mit kiabáltak ? ... miket, hogy ?

VM:... mondja az embör, de *falun megjár, de városon szégyön* (!)

FB: Hát most falun vagyunk. (...)

SzGy:... járták a verbunkost s amíg járt a nóta, addig a nők, a lányok mit csináltak ?

VM: Várták hogy vögyék föl .

SzGy: Álltak ott, nem éneköltek, nem tapsoltak ?

VM: Dehogy ... lesték a jó táncu(a)kot, hogy vögyék föl. Asztán volt olyan, hogy ...

FB: Szokás volt- é elkérni egy leányt attól a legénytől aki ..., (a leányt) tánc közbe lekérték- é ?

VM: S asztán vót olyan amelyiköt fölötték, s annak jó hangja vót, s abbiza vót, hogy énekölt. Hát az énidömbe nem szokás, nincs ... égynek se... Nem akarok példázodni, de három évig ..., a szindarab nálunk vót, s a falusi legényök mindégyik leánnyal vót itt a táncba ...

A falusi legény a falusi leányt föl vötte, s a vidéki(nek) adta amelyik vendég legény vót.

SzGy: A falusi legény, az nem kérhette el ?

VM: Hát nem.

SzGy: Annak nem adták oda ?

VM: Hanem vereködés vót, mert a falusi legény fölötték a falusi leányt, s annak adta amelyik legény

...

SzGy: Amelyik vendég-legény vót ? (...)

VM: Pontosan most mönt el a hangom, bé vagyok rekedve .
b10* (4 s.), ének: (VM)
Két fekete göndör haju lovam vagyon
Még az éjjel mind a kettőt elmulatom.
Elmulatom, nem sajnálom
Szerettelek csak azt bánom.
(...), b12* VM: Ezt magok tudják ?
SzGy: Miklós bácsi nem emlékszik vissza, hogy ott amikor a verbunkot járták, a figurákat, akkor
hogyan neveztek azokat a figurákat. Alsó czizma verő, felső czizma verő ...?
VM: Nem volt ...
SzGy: A figurákat nem neveztek meg, hogy melyik milyen figura ?
VM: Nem, égyáltalán. Csak a ...
SzGy: Kicsi falu végi, ilyenről nem hallott ?
VM: Nem. Amit tudok (!)
SzGy: A figurákat nem neveztek meg.
VM: Alsó figura vagy ilyen figura azt ott ...
SzGy: Czizma verő ?
VM: Nem. Mikor bocskorba jártak mind bocskorba táncoltak ...
FB: De amikor bocskorba táncoltak, akkor nem ütték meg a lábuk szarát ?
VM: De igen. De a bocskoron föjjel.
SzGy: De külön táncoltak a verbunkosok, a bocskorosok és külön a czizmások ?
VM: Külön. Égyik itt volt s a másik hátul...
FB: Kik voltak a bocskorosok, s kik a csizmások ? A bocskorosok azok szegényebbek voltak ?
VM: Nem voltak, csak amelyik nem tudta ezt, ezt a verbunkost, az osztán maradt a másikba (!).
FB: Az akkor másfajta tánc volt ?
VM: Persze .
FB: ... melyik a legjobb 'csapás' a bocskoros, vagy a czizmás ?
VM: Hát a czizmás, akik a czizmát megverték ...
...Megverem a czizmám szarát
Csákolom a babám száját...
FB: A bocskorosra mi volt ..., lábforgatás ?
VM: Hát az osztán már égy kicsit gyöngébb volt ... azok nem tudták azt a jót .
SzGy: Tapostak úgy sokat, úgy egy helybe ?
VM: Igen, igen.
SzGy: Pontozó, így hallották, használták így hogy pontozó ?
VM: Nem pontozó, nem volt pontozó akkor.(...)
FB: ...melyikek ugrottak többet, melyikek ugrándoztak többet a csizma-verősök vagy a bocskorosok
?
VM: Hát a *bocskorosok többet szöktek.*
FB: Többet szöktek (?) .
VM: *Ezök, jó ügyesön helybe megjárták, - a csizmások.* Hát osztán Jóska sógor, Jóskánk az ...
...FB: Miklós bácsi, mikor húzták a verbunkost, akkor mindig tudták, hogy mit fognak eljárni ?
VM: Igen.
FB: Mindig ugyanaz(oka)t a figurákat ?
VM: Utánam ..., amit én elszoktam.
FB: A bocskorosoknak a táncát hogy hívták ? Mer a csizmásoknak a tánca az vót a...
VM: Az verbunk.
FB: S a bocskorosok - é ?

VM: A másik osztán csúrdöngölő.

FB: ... a bocskorosok - é ... vót a csúrdönglő ?

VM: Csúrdöngölő.

FB: Ők azt úgy nevezték?

VM: Máma inkább azt, máma inkább ezt járnak, csúrdöngölő. Hát itt vótak Bukarestből ki, ezök a mifélinek hívják no, Patakfalvi Ferencsel, akikkel jött, s ezt járták, s föl is van véve, de valamelyik elvitte, ez a csúrdöngölő.

FB: S a két tánc között volt különbség, a verbunkos és a csúrdöngölő között ? A figurák között ?

VM: Vót, vót.

FB: ... (volt úgy), hogy a leányok összeálltak s kezdtek táncolni ?

VM: Vót, hogy nóta közbe, de égy legény,- égy leány, a melléje való, amelyikhez járt vizitába, mondjuk osztán azok ismerték egymást úgy - é. No, osztán a kört úgy tették föl. Jó magam is voltam ilyesmibe. Osztán amelyik leányt én megtáncoltattam, s amíg a nótát behúzták, s ingöm ott hagyott vóna, pláne ez a feleségöm, - neköm a feleségöm nem lött vóna, ez égzyször százas (!), de nem hagyott ott. Ó-h, de jól esött a lelkemnek, hogy ...

FB: Utánna ... egy kicsit, még beszélgettek, úgy - é ?

VM: Beszélgettünk ketten, úgy hogy a kör kialakult s osztán megint möntünk ketten úgy - é, hogy a lábunk szokjék össze. S osztán közbe, húzták a nő választ.

FB: Olyan is volt ?

VM: Igön.

FB: Mindön táncba volt ?

VM: ...mer a kezünköt égymásnak fogtuk.

FB: Minden táncba volt ?

VM: Igön. Szólítottuk az enyimöt, s mindön, s a nővel az vót, ... *s akkor megint azután én kellett megtáncoltassam, mer úgy illik, ez volt a kultúra.* Na.

FB: De mindig volt nő válasz úgy - é ?

VM: Hát igön. Nappal is, este is.

FB: Miklós bácsi; ilyen négyes tánc volt - é ?

VM: Én nem ismerök.

FB: ..., hogy négyen összefogoztak, két férfi s két nő ?

VM: Én nem ismerök, itt Énlakán nem volt.

SzGy: Hát az volt- é, hogy sok lány összefogózkodik úgy karéjba, s így mennek körbe ?

...VM: Én azt se, itt nem fordult elő, mert itt legény hézzavaló volt örökké.

FB: Hát azelőtt mondta, hogy szünetbe ...

VM: Szünetbe.

SzGy: Táncoltak akkor ?

VM: Az csak közből, a falu házába. Körbe voltak s elbeszélgettek, el mindön de ...

FB: ... nem táncoltak körbe ?

VM: Akkor nem, ha nem húzta a zenész. Ha a zenész nem húzta akkor nem táncoltak.

FB: Hát régebb vasárnaponként, vasárnap délutánonként a leányok nem szoktak összefogózni s táncolni ?

VM: Az igön amelyik az úton mönyön.

SzGy: Itt nem volt szokás, hogy mikor a kultúrba nem csináltak táncot vasárnap délután, akkor kimentek az ifjak a mezőre vagy valahova, hogy... ?

VM: De, hogyne, ide az alsó csere alá, ide a ...

FB: Csűrbe sohase táncoltak ?

VM: Ide lent né ! Nem, ide le né az alsó (csere ?) alá szoktunk lemenni, hogyne ! Na, Elmönyök haza mer a feleségöm ...

SzGy: A nevét tessék bemondani még egyszer !

VM: Hát én még égször mondtam.

SzGy: Nem baj.

VM: Már elfelejtötték ?

SzGy: Mondja be még egyszer !

VM: Vas Miklós.

SzGy: Hány éves ?

VM: Én 78. No.

SzGy: S miköt mesélt el nekünk ?

VM: Hát osztán én már megint előlről hogy kezdjem ?

SzGy: Nem, csak ugy - ugy amiköt maga tudott.

VM: *A táncokat ahogy lesoroltam az úgy volt akkor. Osztán most már egészen másképp van, máma már modern ez a ..., már bocsánatot kérök. Így né, nem kell nekik a ...*

SzGy: Itt születött Énlakán ugy - é ?

VM: Én igön. Itt, itt... Jóska bá, Ambrus Jóska bá, Ambrus János bá, Izsák bá, Ambrus Dénös bá, most ezök vótak édosapám *a bocskorosok*.

SzGy: Ezök ének most ?

VM: Ááá, rég...

SzGy: Meghaltak ?

VM: Hát azok már, ááh rég. Hát, áh, most már a bocskor rég kimaradt (!)

(...) De a főtáncujak, a főtáncujak ezök vótak. Ezök vótak. (...)

SzGy: 1981 május 10.- ke. *Táncol Bíró Ozsvát* (filmez FB) (...)

b13* Verbunk (hg, k, b+ tánc) ; b14* Csúrdöngölő.

SzGy: Verbunk. Megy a magnó !

b15* Verbunk (...).

Bíró Ozsvát-éknál (BO, Énlaka).

Gyűjtők: Fodor Béla (FB), Boér Károly (BK)

[A7/a20.ST]

(...)

FB: Ezt hogy hívják ?

BO: Ez, ez a *seprüs tánc* .

FB: Seprüs tánc ?

BO: Igen.

FB: Itt régen táncolták a seprüs táncot ?

BO: Igen. Ezt régebben benne vót ebbe a verbunkba, jobban mondva ez keresztés tánc.

FB: Keresztés tánc ? Miért ? Miért hívták keresztés táncnak ?

BO: Mikor tanítottákbé, hát keresztbe tettek, tettek ...(botokat?) s azt a, azt kellett keresztül táncolni.

FB: Ki tanította ezt be ?

BO: Hát ezt nagybátyám, s nagyapám s ... mind a kettő ott vót na s azután a másik bátyám Ambrus Jóska, táncolták ezeket a táncokat.

FB: Milyen alkalommal ?

BO: Hát ez benne vót a verbunkba.

FB: ... és táncmulatság alkalmával keresztbe tették a fákat ?

BO: Akkor nem, csak mikor tanították bé.

(...)

FB:...az a (meg)nevezése valamelyik táncnak, hogy ugrós, ugrós tánc, vagy kezes ... ?

BO: Már csak a sebes csárdásba lehetett. Itt nálunk nem vót ilyen, nem tudok róla.

A7/a21;ST.

(...) (a táncfilmek vetítése közben.)

FB: A férfit aki egyedül táncol, hogy hívják ?

BO: Karácsony Ferenc. *Karácsony Ferenc* táncolt.

FB: Albert bácsi figyelje a cigánynak a figuráit ! Esetleg ráismer olyanokra, amiket régebb táncoltak maguk ?

FB: Ezt táncolták - e ?

BO: Az Pista amelyik nálunk járt ? A fehér inges. Az, az, az ! A kicsit is Istvánnak hívják.

FB: A fehér ingest ?

BO: Azt. A másik Pusi Jóska, vagy minek hívják (?).

FB: ... ezt a figurát látta-é valakitől ?

BO: Nem, nem... ezt már nem ..., Pistának a testvére !

(...)

FB: Ozsvát bácsi, ... itt két férfi szokta- é táncolni a verbunkot ?

BO: Igen.

FB: Úgy hogy egymáshoz igazodjanak figurába ...(?)

BO: Igön, csak hát most csak én táncolom, nem vót aki segíjön neköm.

FB: De az édesapja idejibe ... ?

BO: *A nagyapámék üdeibe fölálltak az egész férfi, legény mindönki kőrbe s ugy táncolták. Én ...legalább nagyapáméktál úgy hallottam.*

FB: Igen ?

FB: *Ez Szenterzsébeti., ezt a figurát, ezt használták-é ? Például ezt a hátul kopogtatást ? Ezt amit most csinál ?*

BO: Nem

FB: Hát ezt ?

BO: Nem.

FB: Csizmaverést oldalt ?

BO: Nem ismerem.

FB: Hát ezt ?

BO: Korondon láttam, de itt nem. Fábián Danitól láttam ezt.

(...)

FB: Ezt a figurát ismeri-é ?

Ab: Ezt nem.

FB: Ezt a lábna a lengetésit, be s ki lengetésit ?

BO: Nem táncolták.

FB: Nézze csak meg, hogy fejezi be a táncot: "leveszi a sarkát, s a patkóját zsebre teszi".

...BO: Ez táncos tanár úr, ez korondi, ez *Fábián Dani*.

Boér Károly (BK): Fábián Dániel (?)

BO: Kitűnő táncos, járt Bukaresbe is, első díjat nyertek annak idején a korondiakkal, mikor még táncoltak.

BK: Páros tánc következik Béla ...

(...)

FB: Ez a film elég gyengén sikerült, mert sötétség volt, nem (volt) elég a fény.

Hogy hívják ezt a férfit ? Ismerik ?

BO: Demeter Gergely.

BK: *Demeter Gergely. Siklódi.*

Ab: A volt elnök, ugy - é ?

BK: A volt elnök.

BO: Most Keresztúron lakik.

(...)

BK: Ilyen combverő ... combcsapás ...(volt-e)

BO: Ilyen vót.

FB: Melyik táncban ?

BO: Hát a verbunkban.

BK: ... és sebescsárdásban, szökősben ?

BO: Ott nem lehetett.

BK: Nem volt szokás, hogy a leányt elengedik, s közbe figuráznak ?

BO: *Fábiánt tessék megnézni(!). Fábián Dániel, ő s a Fábián Péter, ezek testvérök. Vót égy testvérök nekik Jóska. Kitünő figurákat tudott.*

FB: Hol látta ezeket táncolni ?

BO: Én itt Énlakán is, Korondon is.

FB: Jóska bácsit ?

BO: Igen. Jóska, a meghalt, *de hát még sokan vótak testvérök azok, de mind kitünő táncosok vótak.*

Ez a Dániel, ez kitünő, kitünő táncos vót. Hogy mi lett vele nem tudom, de kitünő táncos vót.

BK: Ezt a férfit ismerik - é ?

BO: Igön há !

BK: Hátul ki muzsikál ?

(...)

FB: Dobogtatni a verbunkba szoktak ?

BO: *Nem nagyon, mert erősen könnyen táncoltak. Könnyen s kicsi helyt.*

BK: ... s a csürdögölőbe ?

BO: *Abba osztán már dobogtattak !*

FB: Melyik volt virtuosabb tánc, a csürdögölő vagy a verbunk ?

BO: Hát a ... *csürdögölő egy kicsit virtuosabb tánc vót.*

FB: Melyik tempóba ? Gyors vagy...?

BO: Gyorsabb vót.

FB: Ez a film itt fényt kapott ..., fényt kopott, nem lehet látni....

BK: Ez az ! A figurák látszanak....

(...)

BO: *Vót egy gazdag Dandóczy Jóska nevü cigány. Az osztán ahogy elhuzta vót a verbunkot, úgy nem húzta el senki (!)*

(...)

BK: Hogyha két férfi táncolt együtt, akkor szokás volt, hogy igazodtak egymás figuráihoz ?

BO: *Igazodtak. Biztos. Ha meg csoport táncolt, akkor kellett...*

BK: Még egyszer vissza vigyem - é ?

FB: No, most már Albert bácsi, régebb szokás volt, hogy a leányt vagy az asszonyt (mielőtt) felkérte lassu csárdásba előbb egyet figurázik ?

BO: Igen.

FB: Mert itt most úgy csinálta a filmen.

BO: Igen.(csárdás dallamot dúdol) Ez már sebes csárdás ..., nevetés.

BK: Énekeljen rá a táncára !

BO: No jó.

BK: Itt lássa, hogy mikor kezdődik.

BO: No hát akkor kezdjék meg ! (éneklei a dallamot)...Nem jó.

BK: Még egyszer. Onnan, mikor lebokázott, akkor kezdődik a dallam.

BO: Honnat ? Mikor kezdődik ...?

FB: Nem éppen akkor kezd, mikor Fülöp bácsi, nem egyszerre kezd maga a zenével, hanem közbelépve.(Rádudol). Én mondom, hogy mikor tessék megkezdeni a dallamot, jó ?

BO: Jó, Jó !

FB: Akkor figyeljen a lábára ! Most ! (Dúdol)

FB: Az az !... Ezek *Bözödiek*. Valakit ismernek-é?

Hangok: Nem !

FB: Albert bácsi azt mondta, hogy Vas szépen tud hegedülni. Mikor hallotta maga ?

BO: Hát ... mikor Csíkszeredából jöttünk s Keresztúron összeálltak hegedülni *Csapai Géza*, nem tudom milyen *Mihálynak* hívják a tárogatóst ...

FB: *Gábor Miska*.

BO: ... na. S ez a körüspataki, s akkor ... *Szakál Bandi* ...

FB: (a) klarinétos Szakál ?

BO: Józsi, *Fülöp Józsi*, s aztán ott Keresztúron a Fényös előtt, ... szóval ott muzsikálni kezdtek, s ott táncolt az egész mindönség...

FB: *Csapai Gézát* ismeri - é ?

BO: Én ? Hogyne ismerném ! Még, még, még abból az időből mikor még én csórró vótam s ő is.

FB: Kivel muzsikált abba az időbe mikor csórró volt ?

BO: *Dandóczival. Azután Pusiékkal*.

FB: ... s Dandóczyék muzsikáltak-é Énlakán ?

BO: Dandóczy is muzsikált itt, de amire én még emlékszőm, akkor már öreg cigán vót, de muzsikált.

FB: Dandóczy, ő jó prímás volt ?

BO: Jó, jó, s a vén *Pusi olyan prímás vót, hogy annak idején híros Fodor Géza, vagy Gábor Géza az ... úgy híttuk úgy - é, az ... muzsikált Pestön s mindönütt, az azt mondta, hogy mikor őt temetik, csak Pusi muzsikáljon. A vén Pusi Pista*.

FB: Fodor Géza, vagy Gábor Géza mivel muzsikált ?

AB: Hegedüvel. Prímás vót. De kitünő prímás. Én már csak elig emlékszőm réa.

FB: Hát *Kristóf Vencelre* emlékszik - é ?

BO: Arra igen.

FB: Hogy nézett ki ?

BO: Olyan bajussza vót mind Vilmos császárnak. Nagy hasa neki.

FB: S a cimbalmost ismeri-é, azt az öreg cimbalmost ott Kőrípatakon, a nagybajusszas cigányt ?

BO: Igön biza, Gyula. Fodor Gyula vagy Gábor Gyula. No, az annak a híros prímásnak a fia Gyula. S a ... amelyik banda van most Kőrispatakba, ez a Gábor Jóska vagy Fodor Jóska, annak a cimbalmossa, ennek a *Kristáf Vencelnek* az onokája.

FB: Igen ! Hát az öreg Gábor, a hegedüs, az a nagy bajusszas ? ...

BO: ... *Gábor Dénös*. Hát az akkor mikor az apja még mozsikált, akkora gyermek vót, hogy nem vót akkora mint Zoli. Mozsikált itt ügyesen meg itt ...

Volt neki egy tesvére Géza, hegedüvel is játszott, de cimbalmos vót, még az édosapja mellett. Asztán vótak testvérek Géza, Gyula, Jóska. Jóska az a háboruba maradt ..., cimbalmos nem vót abba az időkbe.

FB: *Kristóf Vencelnek* a bandájába kik muzsikáltak ?

BO: *Kristóf Vencelnek* a bandájába mozsikált, az a vót, azt sem tudom hogy hívják, egy nagybajusszas cigány vót, Kálmán.

FB: Mivel játszott ?

BO: Nem is Kálmán, bögővel. S osztán Kálmán vót a cimbalmossa, de úgy lehet egy időbe ... Sándor vót.

FB - Milyen Sándor ?

... - Nem tudom milyen Sándor vót. Kóré, Kóré Sándor. Ugy hívták, hogy *Kóré Sándor*... Na, asztán azután fölkapott ez a *Pétör Géza* s muzsikálni...

FB: Hegedüvel játszott ?

AB: Hegedüvel játszott, kitünő primás vót s aztán Gyula neki vót a cimbalmossa sokáig. Az vót Budapesten másod primás ...

FB: S hogy kerültek ki Budapestre, ki vitte ki Budapestre ?

BO: Kimentek így szolgálni, s asztán minden szombaton ott vót székolytánc, s ők Gyulával, ők ketten avval a nagybajusszu cimbalmossal muzsikáltak.

(...)

Ob: A jut, a jut eszembe erről a Kristóf Vencelről ..., hogy vót égy, vót égy táncos kaláka Árpádéknál s ott asztán nem vót meg, valamér az ő böggösse nem vót jelen, hát elhozta Szen(t)györgyről az akkori böggöst Kristóf Vencel, s az rövidlátó vót, s vacsoráztunk ott egy nagy tál pánkó vót s örökké az árnyékát fogta meg, amikor ... s úgy kacagta az a Vencel, hogy halt meg. Nem a pánkót fogta meg hanem az árnyékát, örökké az árnyékához nyult.

(...)

BK:... ki volt ez ?

BO:Pusi Pista.

BK:Süket volt ?

BO:Süket, teljesen süket volt, s a fia mégis odaengedte a primás helyére. Béla ő Kolozsváron másodprimás is volt, *de egész reggelig olyan kifogástalanul mozsikáltak, hogy azt, azt nem lehet elbeszélni.*

(...)

BK: Gyakran megfogadták a gagyí cigány zenekart ?

BO: Nem, nem akkor fogadtuk csak (mikór) *házasembör* bál vót.

BK: Hányba ?

BO: 50 - be. 1950 - be.

FB: Milyen színdarabot adtak elő akkor ?

BO: Ludas Matyit előadtuk és megfogattuk a gagyí zenészőköt.

Ozsvátné: Akkor még az igazgató úr nem vót itt igaz - é ?...

Szávai Márton: Nem , akkor még nem ...

Ozsvátné: Nem, akkor a ... tanítóné tanította.

BO: Akkor, akkor mikor Pap Zoltánné tanította. *Ők (a gagyíak) mozsikáltak röggeltől, s másnap is, de hát azt, azt nem lehet elbeszélni, hogy mit mozsikáltak s az a vén süket cigány végig muzsikált, s megadták a tiszteletőt neki azt, hogy ő a primás ... s ő vezette a zenekart.*

Réa nem tudom három vagy négy esztendőre jöttem Keresztúrról, s ő Húsvétba muzsikált Szentabránon. S jöttünk haza, s mikor fölültem a, fölült ő a buszra azt mondja, haj - haj valami nóta(?) Ha helyet adsz muzsikálok. Mondom hát neköm sincs helyem s megfogtam a gallérját az öregnek s hozza fogtam ahoz a vashoz s végig, Gagyig muzsikált.

(...)

FB: Valami jellegzetes gagyí nótát ismer-é ?

BO: Nem, nem ami csak Gagyba, Gagyba vót. Nem, nem ismerék.

FB: Csapai Géza mint primás itt muzsikált-é már ?

BO: Nem, nem muzsikált hanem mikor így aratni följöttek Énlakára akkor muzsikált vót.

FB: Kinél arattak ?

Ob: Bálint Árpádnál, jobban mondva Bálint Sándornitt. Árpád a fiok vót a legkisebb fiok s ott aratott s osztán mozsikált.

FB: Milyenkor muzsikált, aratás után ?

BO: Hát aratás alatt.

FB: Aratás alatt.

BO: Aratás alatt.

FB: Hát, hogy vót, hogy egy darabot arattak s utánna megpihentek s muzsikáltak ?.

BO: Hát nem, hát a fiatalok ...

FB: Vagy ő mint zenész úgy volt... ?

BO: Ő aratott s akkor este mikor vége volt az aratásnak, akkor este mozsikált. Hol otthon, hol a léányoknál.

FB: A léányokhoz a legények vitték ugy - é?

BO: Hát, az hát, *éjjeli zenét* adtak.

FB: ... milyen zenét adtak ?

BO:Hát azt már nem tudom el ... megmondani.

FB: Valami hallgatót vagy lassu csárdásu dallamot ?

BO:Vót hallgató is, vót csárdás is, osztán utánna egyéb olyan, olyan keringő féle.

FB: Ozsvát bácsi hányba született ?

BO:1923 február 11 - én.

FB: A szüleit hogy hívták ?

BO: Bíró Márton, Ozsvát Bíró Márton, az Édösanyámot Ambrus Rákhelné.

FB: Az 1 - 4 osztályt hol végezte ?

BO: Én itt Énlekán a 7 - et.

(...)

FB: Gyermekkorába ... gyerek táncmultságok voltak - é ?

BO: Vótak. *Husvétba, mindön Husvétba külön táncoltunk a gyerökök s a felnöttek. Egy - egy háznál, egy - egy öreg régebbi háznál ott táncoltunk a gyerökök, s a fölnöttek a falu házába.* Akkor ugy hívtuk a falu háza.

FB: Kik rendezték, kik szervezték ezeket a tánc-‘multságokat’ a gyermekek részére ?

BO: A gyermekek részére a szülők.

FB: ... és kik muzsikáltak a gyermekeknek ? Felnött zenészek vagy gyerek zenészek ?

BO:Vót, vót égy ... felnött zenészők. *Vót, itt két zenekar s az egyik mozsikált a gyermeköknek s a másik mozsikált a fölnötteknek.*

FB: A szülők fogadták meg a zenészeket ?

BO:A szülők és közösen fizették. Asztán ugy- é mindönkinek megvót a bélepti díjja, s azt kifizette, s abból fizették osztán meg.

FB: Pénzzel fizettek ?

BO:Igen.

FB: Régebb volt-é olyan (tánc)alkalom, mikor nem pénzbe, hanem terménybe fizettek ?

BO:*Vót olyan időszak is hogy egy - egy kupa búzáat vagy kupa zabot fizettek, akkor azér’ muzsikáltak a körispataki mozsikások.*

FB: ...a szüleinek, milyen anyagi helyzete volt gyermek korában, pl. milyen bírtokkal rendelkeztek?

BO: Hát közép paraszt volt.

FB: De mennyi földjük volt ?

BO: Hát holdba számítva 22 hold...(...)

FB: Hányan voltak testvérek ?

BO: Hárman.

FB: (A) másik két tesvérét hogy hívják ?

BO: Egyik, a legnagyobbik Emma,

FB: Férjes ?

BO: Igen, Bálint Sándorné most.

FB: ...és hol lakik ?

BO: Itt lakik Énlakán. A másik pedig Bíró Gábor, ... Ő is itt lakik Énlakán.

FB: Táncolni mikor kezdett tanulni ... ?

BO: Hát amikor még gyermek voltam akkor keztem ...

(...)

FB: ... páros táncot vagy már verbunkot tanult ?

BO: Nem, nem én ezt a táncot tanultam meg. Váraljából jött le két fiatal legény ide Énlakára táncolni, hogy tanulják meg a táncot, s aztán a testvérem is járt oda s Szabó János, Szabó Albertnek a testvére. S aztán kicsi gyermek voltam s aztán én is montem a többivel. Próbálgattam s a többi háta megótt táncoltam, s azt mondja egy idős bácsi Raffai Daninak az Édösapja, no ez megtanulja, de a többi égyse.

FB: Hol tanították ezt a táncot ?

BO: Hát, ezt egy egyéni háznál, János bátyáméknál, Ambrus Jánosnitt.

FB: Maguk ezért valamit fizettek - é ?

BO: Nem, nem semmit se. Semmit se fizettünk. *Akkor az öreg jószántából tanította s szépen a muzsikás muzsikált.* Semmit, még csak nem is kínáltuk meg semmivel, hát én akkor gyermek is voltam, egész kicsi körülbelül második osztályos voltam.

BK: Legény korában (...) a táncmulatságokat Énlakán hol szervezték ? Hol rendezték meg ?

Ob: A falu-házban, akkor úgy mondták hogy a *faluháza*.

BK: Magánházaknál nem szerveztek ?

Ob: Nem, nem. Nagypámék már magánházaknál ... házon küjjel abba a laposba.

BK: Pont ezt akartam kérdezni a *táncház* név ismeretes-e ?

Ob: Igen, hát akkor ott vót a nagypámék ideibe.

BK: Több táncház is volt ?

Ob: Nem vót, hanem magánházaknál, csűrbe, itt- ott táncoltak, na.

BK: Ozsvát bácsi; - mindig ugyanott volt a táncház ? Vagy mindig más háznál?

Ob: Ott, ott vót.

BK: S hogy volt, mindig adtak össze pénzt és kivették bérbé ?

Ob: Nem ! *Az a táncház a kösségé vót, a falué.* A másik pedig, mikor nagypámék otthon csinálták a háznál, akkor nem kellett kivonni bérbé, akkor úgy - é a háznál megcsinálták.

BK: Na, a táncház székelőföldön is emancipálódik. ...Olyant már a nagypaják is csináltak otthon ? ...Csináltak vagy nem ?

Ob: Igen.

BK: Hol éltek a nagypaják ?

Ob: Énlakán.

FB: Milyen utcanevek vannak Énlakán ?

Bíró Ozsvát: Szász utca, Nagykö utca, Hegy utca, Vár utca, Ludas utca, Gáspár utca, Miklás utca, Kerestély utca, hát ... 28 utca van Énlakán. (!)

A7/b1 ST

BO: ... (a) *kalákában* játszottunk vagy, vagy a fiatalok mikor összejöttek körülbelül a 40-es években a napraforgó pucolásakor, kopolásakor. (...)

FB: Milyen kalákákra emlékszik, milyenek voltak itt Énlakán ?

BO: Hát nálunk, itt legtöbb *arató kaláka* vót.

FB: S az hogy volt ?

BO: Hírdették egyszer, meghívtak (a) kaláka-hívónak. *A kaláka hívók* behívták a kalákát, aztán még délután hítták, akkor délkor a hírdetős elkiáltotta hogy : 'Gyertök a jó kalákába'..., ide s meg ide a dülő helyre, s aztán odamöntünk, (hát) fiatalok vótunk.

FB: Milyen dülőre ?

BO: ... (vagy Matyás alja), mindig, hogy melyikre, mikor melyik dűlön vót a búza. Ilyen hármás forgó volt, s aztán hírdették, hogy: Gyertök el a kalákába, ide s meg ide. Elmöntünk oda s az úgy *mindégyik kaláka olyan vót, hogy akkor a zenészők is ott vótak.*

FB: Oda hívták a zenészeket is ?

BO: Oda. *(Ott) voltak a föld végén, a zenészők mozsikáltak, ott volt a bór a hordóval, s mikor végeztünk még egy kicsit táncoltunk. Úgy, úgy is vót hogy arra az estére táncot csinált az illető, de úgy is vót, hogy vasárnapra aztán a következő vasárnapra csinálták meg az arató bált.*

FB: Hol csinálta ?

BO: (a) kultúr ... az akkori falu házába, úgy mondtuk akkor hogy falu háza.

FB: A ház(á)nál vagy a csűrjibe ?

BO: Nem, nem.

FB: Sose csinálták ?

BO: Nem, nem. Nem, hanem künn a határnál egy kicsit táncoltunk s akkor ha úgy hívta, hogy akkor este tánc lössz, akkor möntünk a falu házába és táncoltunk. S ott uzsonnyáztunk a föld végén ahol végeztünk. Volt szalonna, túró ez-az, onnat möntünk vagy a falu házába..., vagy osztán a következő vasárnap möntünk a falu házába s táncoltunk. Nem, ez, ez volt a tánc iskola. (...)

FB: Kitől tanult táncolni ?

Ifjú Bíró Ozsvát (iBO): *Hát Fülöp Józsi bácsi tanított meg münköt táncolni. Most már jobban mondva a Keresztapám.*

(...)

FB: ... milyen figurákat, hogy hívták ?

iBO: Úgy hívják nálunk, hogy csürdöngölő.

FB: Hány éves korába tanította Fülöp bácsi ?

iBO: Hát mikor az iskolával végeztünk akkor. Úgy vélem szüreti bál alkalmára tanoltuk vót meg a táncot.

FB: Fülöp bácsi kitől tanulta, nem tudja ?

iBO: Nem, biztosan öreg bácsiktól... *Izsáktól.* (...),akkor tanító volt. (Izsák)

FB: Tanító volt, itt ?

iBO: Nem itt.

Ozsvátné: Idevaló születésű. Idevalósi születésileg.

(...)

iBO: Én megtanultam volt Izsáktól a kecsetieseket. S asztán azt tanítottam... Csak úgy figurákat tudok ... új tánc volt s nem volt alkalom soha, hogy megtanuljam.

FB: ... inkább szinpadon táncoltak a csürdöngölőt ugy-é ?

iBO: Igen.

FB: Táncmulatságok alkalmával táncolták-é ?

iBO: Hát nagy ritkán.

FB: Bálba vagy csak lakodalomba ?

iBO: Bálba is, lakodalomba is. Mikor milyen volt ...

FB: Fogadás vagy hangulat hordzta vagy ...

iBO: Hangulat hordozta mindig.

FB: Biztatás ?

iBO: A zenész meg követölte mert ... a cimbalmos megkövetölte (hangzavar)(...)

FB: ... (a) táncos kalákák hogy voltak ?

iBO: Hát a kötélnek valót úgy csináltuk, hogy félre hajtottuk, kétfelé s osztán úgy köttük bé a kévét, hogy ne tudja fölvenni aki kalongyál. Abba beléraktunk két kévét is, összeköttük, de nem tudta fölvenni mert hát a földbe benne vót még egy literes (nevetés). Ilyeneket csináltunk....

FB: Sebes csárdásba csujjogtatni szoktak-é ?

iBO: Vót régebb, mikor az öregek *rikóztak*. Olyan bémondásokat csináltak, de a mi időnkbe nem volt.

FB: Például miket ?

iBO: Ide lábam ne tova

Hátra van még a jova.

S máskor: Az én lábam úgy kijárja

Mint a Volfi kabalája. Ilyeneket.

FB: Mást ?

iBO: Járd ki lábam, járd ki most

Nem parancsol senki most.

Ide lábam ne tova

Nem az Oláh faluba.

.....

Férfi hang1:- Ugy el vagyok keseredve

Mind a jó hús tekeredve.

- Ilyeneket kiáltottak régebb, de én még, én nem, égyáltalán nem ...

Férfi hang2: - Ide nézz a figurára

Nem az anyád csizmájára (halk)

FB: Ebbe a sebes csárdásba, hogy kell elengedje a leányt hogy figurázzon ?

(...)

iBO: Ezelőtt lehet, de most ...(...)

iBO: Nem, nem hallottam róla, nem is láttam.

FB: Az öregebbek csinálták ?

iBO: Nem láttam.

FB: Egyet - kettőt csaphatna a lábszárára ! Na !

iBO: Jó, hát olyant tudok hogy jókedvü fiatal emberek ilyen is csináltak.

(...)

* * *